

Категорія справи № 355/1857/18: **Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у спорах, що виникають із сімейних відносин, з них.**

Надіслано судом: **не визначено**. Зареєстровано: **07.02.2021**. Оприлюднено: **08.02.2021**.

Дата набрання законної сили: **27.01.2021**

Номер судового провадження: **61-15147св20**

Верховний
Суд

Постанова

Іменем України

27 січня 2021 року

м. Київ

справа № 355/1857/18

провадження № 61-15147св20

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду:

головуючого - Крата В. І.,

суддів: Антоненко Н. О., Дундар І. О., Краснощоківа Є. В. (суддя-доповідач), Тітова М. Ю.,

учасники справи:

позивач - ОСОБА_1 ,

відповідач - ОСОБА_2 ,

третя особа - Служба у справах дітей та сім'ї Солом'янської районної в м. Києві державної адміністрації,

розглянув у порядку письмового провадження без повідомлення учасників справи касаційну скаргу ОСОБА_2 на рішення Баришівського районного суду Київської області від 06 червня 2020 року у складі судді Коваленка К. В. та постанову Київського апеляційного суду від 14 вересня

2020 року в складі колегії суддів: Березовенко Р. В., Лівінського С. В.,

Нежури В. А.

ОПИСОВА ЧАСТИНА

Короткий зміст позовних вимог

У грудні 2018 року ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до

ОСОБА_2 про розірвання шлюбу, визначення місця проживання дитини

з батьком, встановлення режиму (графіку) побачень матері з дитиною та стягнення аліментів на утримання дитини.

Позовна заява мотивована тим, що він перебуває в шлюбі, укладеному між ним та ОСОБА_2 17 вересня 2011 року. Від шлюбу мають сина -

ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_1 . З 07 листопада 2018 року дитина проживає з позивачем і знаходиться повністю на його утриманні та забезпеченні.

З урахуванням уточнених позовних вимог, просив суд:

- розірвати шлюб між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 , зареєстрований

17 вересня 2011 року у Відділі державної реєстрації актів цивільного стану Яготинського районного управління юстиції у Київській області, актовий запис № 151;

- визначити місце проживання дитини - ОСОБА_3 (ІНФОРМАЦІЯ_1) з батьком - ОСОБА_1

- стягнути з відповідача на його користь судові витрати у справі.

Короткий зміст рішень суду першої та апеляційної інстанцій

Рішенням Баришівського районного суду Київської області від 06 червня

2020 року, залишеним без змін постановою Київського апеляційного суду від

14 вересня 2020 року, розірвано шлюб між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 .

Визначено місце проживання дитини - ОСОБА_3 (ІНФОРМАЦІЯ_1) з батьком - ОСОБА_1.

Стягнуто з ОСОБА_2, на користь ОСОБА_1 понесені ним судові витрати, а саме судовий збір в розмірі 1 536,80 грн.

Суд першої інстанції прийняв визнання відповідачем позову в частині розірвання шлюбу та визначення місця проживання дитини з батьком вказавши, що воно не суперечить закону й не порушує права, свободи чи інтереси інших осіб, у зв'язку з чим задовольнив позовні вимоги.

Суд апеляційної інстанції погодився з таким висновком та вказав, що посилання відповідача на ухвалення оскаржуваного рішення без висновку Служби

у справах дітей Солом'янської районної державної адміністрації в місті Києві колегія суддів оцінює критично, оскільки позовні вимоги неодноразово були визнані відповідачкою, а згідно вимог СК України, місце проживання дитини, яка не досягла 10 років визначається за згодою батьків. Отже, батьки під час розірвання шлюбу мають право добровільно визначити з ким на проживання залишиться дитина, і в такому випадку висновок органу опіки не

є обов'язковим. Доводи ОСОБА_2 стосовно застосування до неї примусу, залякувань та насилля, щопозивач не дає можливості спілкуватися з сином, суд апеляційної інстанції відхилив, оскільки вони не підтверджені належними та допустимими доказами.

Аргументи учасників справи

У жовтні 2020 року ОСОБА_2 подала до Верховного Суду касаційну скаргу на рішення Баришівського районного суду Київської області від 06 червня

2020 року та постанову Київського апеляційного суду від 14 вересня 2020 року,

в якій, посилаючись на порушення судом апеляційної інстанції норм матеріального та процесуального права, просить судові рішення скасувати та направити справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Касаційна скарга мотивована тим, що суд першої інстанції ухвалив судові рішення по справі про визначення місця проживання дитини з батьком без відповідного висновку Служби у справах дітей Солом'янського РДА в м. Києві. Суд апеляційної інстанції дійшов помилкового висновку про відсутність потреби отримувати такий дозвіл. В аналогічній справі у постанові Верховного Суду від 26 вересня 2018 року у справі № 711/276/17 (провадження № 61-20414св18) викладений висновок про те, що у справі щодо участі одного з батьків

у вихованні дитини та визначення її місця проживання висновок органу опіки та піклування є обов'язковим, який не врахований судами.

Суд ухвалив рішення з перекрученими обставинами справи; без забезпечення їй можливості бути почутою судом; на підставі її заяви про визнання позовних вимог, яку вона підписала під тиском ОСОБА_1, з погрозою більше не дати їй бачитися з дитиною, однак не направляла до суду.

Суд не звернув увагу на вимоги ЦПК України щодо неможливості прийняття визнання позову, якщо це порушує права сторін чи третіх осіб. Позовна вимога про визначення місця проживання дитини стосується прав та інтересів малолітньої дитини. Не маючи будь-яких даних про умови проживання дитини та ставлення до нього кожного з батьків, суд в порушення частини четвертої статті 206 ЦПК України зробив неправильний висновок про те, що ухвалені рішення не суперечитиме інтересам дитини. Суд не навів будь-якого мотивування щодо доцільності задоволення позову в цій частині і що визначення проживання дитини з батьком відповідатиме її інтересам. Зазначене порушення не усунуте судом апеляційної інстанції.

На цей час вона не має можливості спілкуватися з сином, а ухвалення оскаржуваного рішення призвело до порушення її права на сімейне життя, гарантованих статтею 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Судові рішення оскаржуються в частині задоволених позовних вимог

ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа: Служба у справах дітей та сім'ї Солом'янської районної в м. Києві державної адміністрації, про визначення місця проживання дитини з батьком, тому в іншій частині судові рішення

в касаційному порядку не переглядаються.

Відзив іншими учасниками справи на касаційну скаргу не подано.

Рух справи

Ухвалою Верховного Суду від 09 листопада 2020 року відкрито касаційне провадження у справі на підставі пунктів 1, 4 частини другої статті 389 ЦПК України (суд першої та апеляційної інстанції в оскаржених судових рішеннях застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду від 26 вересня 2018 року у справі № 711/276/17, та порушення норм процесуального права).

Ухвалою Верховного Суду від 24 грудня 2020 року справу призначено до судового розгляду.

Межі та підстави касаційного перегляду

Переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції

в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, перевіряє правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими (частина перша статті 400 ЦПК України).

Підставою касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті

1 частини першої статті 389 ЦПК України, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права, якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку.

Підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті

4 частини першої статті 389 ЦПК України, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно у таких випадках: якщо судові рішення оскаржується з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 411 цього Кодексу.

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду 26 вересня 2018 року у справі № 711/276/17 вказано, що: «у матеріалах справи відсутній висновок органу опіки та піклування щодо вирішення спору, що виник між сторонами.

Суд першої інстанції під час розгляду справи на вказані норми законодавства уваги не звернув та ухвалив судові рішення щодо участі одного з батьків

у вихованні дитини та визначення її місця проживання без висновку органу опіки та піклування, який у цій категорії справ є обов'язковим.

... скасовуючи рішення суду першої інстанції, апеляційний суд не надав жодної оцінки наявним у справі доказам та встановленим обставинам та не виправив недолік суду першої інстанції».

МОТИВУВАЛЬНА ЧАСТИНА

Позиція Верховного Суду

Касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Суди встановили, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 перебувають

в зареєстрованому шлюбі з 17 вересня 2011 року та мають сина -

ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1.

Між подружжям сімейні стосунки не склалися, сторони не мають наміру зберегти шлюб, спільне господарства не ведуть, разом не проживають.

Дитина проживає з позивачем та його батьками. ОСОБА_1 належним чином піклується про сина та повністю утримує.

06 червня 2019 року на електронну адресу Барішівського районного суду Київської області надійшло клопотання ОСОБА_2 про визнання позову

в частині визначення місця проживання сина з батьком та ухвалення рішення

у справі без її участі (т.1, а. с. 243?244).

Оригінал зазначеного клопотання надійшов до суду поштою 16 червня 2019 року (т.1, а. с. 255?256).

Згідно відзиву на позовну заяву ОСОБА_2 від 14 березня 2019 року (т.1,

а. с. 201) відповідач визнає позовні вимоги в частині розірвання шлюбу та визначення місця проживання дитини з батьком.

В судовому засіданні 14 березня 2019 року відповідач особисто приймала участь та визнала позовні вимоги в частині розірвання шлюбу та визначення місця проживання дитини з батьком.

У частині першій та другій статті 2 ЦПК України закріплено, що завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Суд та учасники судового процесу зобов'язані керуватися завданням цивільного судочинства, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі.

Відповідно до статті 161 СК України, якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватись органом опіки та піклування або судом. Під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини беруться до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення. Орган опіки та піклування або суд не можуть передати дитину для проживання з тим із батьків, хто не має самостійного доходу, зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами, своєю аморальною поведінкою може зашкодити розвитку дитини.

У частинах четвертій та шостій статті 19 СК України встановлено, що при розгляді спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, визначення місця проживання дитини, позбавлення та поновлення батьківських прав, побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав, відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе, не на підставі закону або рішення суду, управління батьками майном дитини, скасування усиновлення та визнання його недійсним обов'язковою є участь органу опіки та піклування. Орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних в результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи. Суд може не погодитись з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини.

У частині третій статті 12, частинах першій, п'ятій, шостій статті 81 ЦПК України визначено, що кожна сторона повинна довести ті обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків,

встановлених цим Кодексом. Докази подаються сторонами та іншими учасниками справи. Доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

За змістом пункту 3 частини четвертої статті 265ЦПК України, пункту 3 частини першої статті 382 ЦПК України у мотивувальній частині судового рішення зазначаються, зокрема мотиви прийняття або відхилення кожного аргументу, викладеного учасниками справи, крім випадку, якщо аргумент очевидно не відноситься до предмета спору, є явно необґрунтованим або неприйнятним

з огляду на законодавство чи усталену судову практику.

Європейський суд з прав людини зауважує, що принцип «процесуальної рівності сторін» передбачає, що у випадку спору, який стосується приватних інтересів, кожна зі сторін повинна мати розумну можливість представити свою справу, включаючи докази, в умовах, які не ставлять цю сторону в істотно більш несприятливе становище стосовно протилежної сторони (DOMBO VENEER B. V.

v. THE NETHERLANDS, № 14448/88, § 33, ЄСПЛ, від 27 жовтня 1993 року).

У матеріалах справи відсутній висновок органу опіки та піклування щодо вирішення спору, що виник між сторонами.

Суд першої інстанції під час розгляду справи на вказані норми законодавства уваги не звернув та ухвалив судові рішення щодо визначення місця проживання дитини з батьком без висновку органу опіки та піклування, який у цій категорії справ є обов'язковим.

Висновок апеляційного суду про відсутність спору між батьками щодо визначення місця проживання дитини у зв'язку з визнанням позову і тому необов'язковість висновку органу опіки та піклування є помилковим та таким, що суперечить наведеним нормам права та висновку щодо їх застосування

у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду 26 вересня 2018 року у справі № 711/276/17.

Отже, за відсутності висновку органу опіки та піклування, є передчасним висновок судів про те, що визнання одним з батьків позову про визначення місця проживання дитини з іншим не суперечить закону й не порушує права, свободи чи інтереси інших осіб.

Суд касаційної інстанції позбавлений процесуальної можливості встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені судами попередніх інстанцій, з огляду на положення статті 400 ЦПК України.

Висновки за результатами розгляду касаційної скарги

Доводи касаційної скарги дають підстави для висновку, що судові рішення

в оскарженій частині ухвалені без додержання норм матеріального та процесуального права. У зв'язку з наведеним колегія суддів вважає, що касаційну скаргу слід задовольнити, судові рішення в оскарженій частині скасувати та передати справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Керуючись статтями 400, 402, 411, 416 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційною скаргою ОСОБА_2 задовольнити.

Рішення Баришівського районного суду Київської області від 06 червня

2020 року та постанову Київського апеляційного суду від 14 вересня 2020 року

в частині позовних вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа: Служба у справах дітей та сім'ї Солом'янської районної

в м. Києві державної адміністрації, про визначення місця проживання дитини

з батьком скасувати.

Передати справу № 355/1857/18 в частині позовних вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа: Служба у справах дітей та сім'ї Солом'янської районної в м. Києві державної адміністрації, про визначення місця проживання дитини з батьком на новий розгляд до суду першої інстанції.

З моменту прийняття постанови суду касаційної інстанції рішення Баришівського районного суду Київської області від 06 червня 2020 року та постанову Київського апеляційного суду від 14 вересня 2020 року в скасованій частині втрачають законну силу.

Ухвала набирає законної сили з моменту її підписання та оскарженню не підлягає.

Головуючий

В. І. Крат

Судді:

Н. О. Антоненко

І. О. Дундар

Є. В. Краснощоків

М. Ю. Тітов